

PETERSEN

ET MAGASIN OM TEGL OG ANSVARLIG ARKITEKTUR

Museum De Lakenhals nye Van Steijn-bygning – opkaldt efter den afdøde kunstmæcen og donator, Carla van Steijn – rejser sig over de lave nabohuse på Lammermarkt-pladsen. I lighed med mange af byens historiske bygninger er den nye bygning i gadeplan udført med store, murede bueåbninger. De ovenliggende tre etager rummer museets administration og er karakteriseret ved deres tilspidsede karnapper. Foto: Karin Borghouts

Mod kanalen Oude Singel skyder nybygningen frem og placerer sig i den smalle sprække mellem eksisterende bygninger. Det fine mønstermurværk i facaden er inspireret af det vævede klæde, Leiden var berømt for. Arkitekterne valgte den grågule sten, fordi dens nuancer genfindes i de mange sandstensornamenter i museets historiske bygninger, blandt andet portalen fra 1560, der nu udgør indgang til museumscafeen. Foto: Karin Borghouts

Laecken-Halle, er tegnet af arkitekten Arent van 's-Gravesande og opført 1641 til inspektion af og handel med det uldklæde, som dannede basis for Leidens rigdom i 1600-tallet. Bygningen, der i fornemhed skulle afspejle kvaliteten af stofferne og deres internationale renommé, blev efterfølgende afbildet af blandt andre kunstneren Susanna van Steenwijck-Gaspoel i 1642.

I begyndelsen af 1800-tallet gik tekstilindustrien tilbage, Laecken-Halle mistede sin funktion og blev efterfølgende blandt andet anvendt som kolerahospital. I 1869 begyndte konverteringen til bymuseum, der er pågået lige siden, og i 2019 kulminerede med den nye tilbygning, tegnet af Happel Cornelisse Verhoeven arkitekter.

Modellen viser fire faser i museets bygningshistorie: Laecken-Halle (1641, mørkebrun), Hartevelt-salen (1890, lysebrun), Pape-fløjen (1922, rød) og den seneste tilbygning, Van Steijn-bygningen (2019, lysegrå) samt nabobygninger (mørkegrå).

SAMMENVÆVNINGER

MED ENKLE, KRAFTFULDE VIRKEMIDLER OG SANS FOR HISTORIENS MANGE LAG ER NÆSTEN 400 ÅRS ARKITEKTUR VÆVET SAMMEN I DET RESTAUREREDE OG UDVIDEDE MUSEUM DE LAKENHAL. NØJE AFSTEMT I FORHOLD TIL DE EKSISTERENDE MATERIALERS FARVER OG TEKSTURER DANNER DE NYE FACADERS GRÅGULE MURSTEN FINE MØNSTRE INSPIRERET AF TEKSTILER.

Museum De Lakenhal er Leidens bymuseum og rummer en rig samling af kunst, kunsthåndværk og historiske genstande. Museets ældste bygning er Laecken-Halle opført i 1641 til inspicering af det berømte uldklæde, der blev eksporteret fra Leiden til store dele af verden og i århundreder bidrog til byens velstand. Arkitekten Arent van 's-Gravesande tegnede det trefløjede anlæg i H-form efter italiensk forbillede, med en ankomstgård foran hovedfløjen mod kanalen Oude Singel og en gård på bagsiden, den såkaldte Achterplaats.

I 1874 blev bygningen indrettet til museum, i 1890 tilføjedes Hartevelt-salen og i 1922 Pape-fløjen.

Med restaureringen og udvidelsen ønskede museet dels at sikre de historiske bygninger, der var præget af misligholdelse og tilfældige om- og tilbygninger, dels at udvide med nye faciliteter, der ville forbedre tilgængeligheden og sikkerheden, øge den logistiske sammenhæng og tilbyde de besøgende nye funktioner. Den tilføjede Van Steijn-bygning rummer derfor to store udstillingssale, kontorfaciliteter og bibliotek samt rum til kunsthåndtering, ligesom en cafe-fløj er føjet til komplekset.

Arkitekt Ninke Happel fra Happel Cornelisse Verhoeven forklarer: »Vi fastlagde en restaureringsvision, som handlede om helhed og forskellighed. De fire bygninger – Laecken-Halle, Hartevelt-salen, Pape-fløjen og Van Steijn-bygningen – er forskellige, men har samme DNA: Klassiske i deres proportioner og bygget af mursten omend i varierende farve. Vi ønskede at styrke den enkelte, historiske bygnings karakter og tidstypiske elementer og samtidig at tilføje et 'barnebarn' fra det 21. århundrede til familien.«

Cafeens nye sydfacade mod Oude Singel lægger sig side om side med den gamle Laecken-Halle. Murstenene danner et gentagende reliefmønster, der tager sig ud som et vævet stykke tekstil. En gammel sandstensport, der er flyttet fra et andet sted i Leiden, er integreret i facaden. »Ligesom i de historiske bygninger har vi brugt mursten i udvidelsen, men på en moderne måde,« fortæller Ninke Happel. »D190 er en blådæmpet mursten, det vil sige, at den efter første

Stenen D190, som er anvendt til museet, blev for nogle år siden udviklet af de danske Praksis Arkitekter til Carlsbergfondets Forskerboliger i København. Foto: Paul Kozlowski

Muren, der danner facade mod den overdækkede Achterplaats, er udført med åbne fuger som del af rummets ventilationsanlæg og fungerer desuden som akustikvæg. Foto: Paul Kozlowski

Situationsplan. Museum De Lakenhal er placeret midt mellem kanalen Oude Singel i syd og pladsen Lammermarkt i nord.

Petersen Tegl fremstillede formsten med 30 graders vinkel, således at bygningens karnapper mod Lammermarkt-pladsen kunne udformes i den samme vinkel. Stenene forekommer dermed nærmest at vokse ud af muren. Foto: Paul Kozlowski

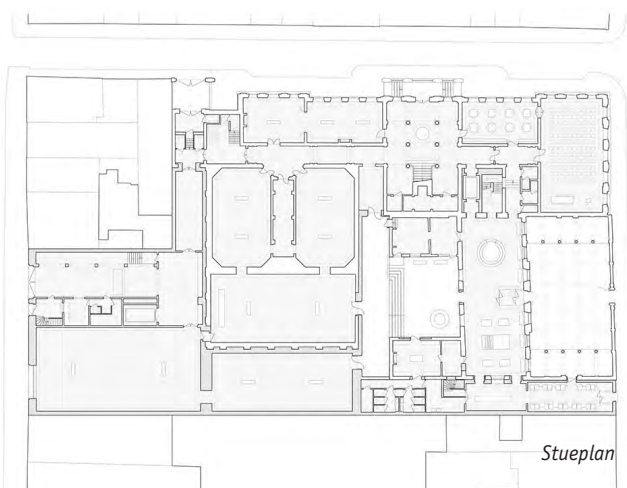
Gårdrummet Achterplaats er renoveret og overdækket. Gården fungerer nu som et centralt fordelingsrum og eventspace. Foto: Karin Borghouts

Vestibulen rummer billetsalg og butik. Overalt i museet findes nye møbler og udstillingsmontrer tegnet af arkitekterne Happel Cornelisse Verhoeven. Foto: Paul Kozlowski

En smal lysgård er blevet til et trapperum og skaber nye forbindelser mellem museets udstillingssale. Foto: Karin Borghouts

Stueplan

Snit. Fra venstre Van Steijn-bygningen med tre etagers administration oven på udstillingssalen, til venstre herfor en ny udstillingssal, den overdækkede Achterplaats og endelig Laecken-Halle med vestibule, udstillingssale og åben ankomstgård.

Cirka halvdelen af Petersen Tegls produktion, eksempelvis formstene til Museum De Lakenhal, håndlaves i træforme efter flere hundrede år gamle metoder.

I samarbejde med Petersen Tegl udviklede arkitekterne de 13 forskellige formsten, som var nødvendige for at skabe det ønskede murværk.

Relieffet i facadens hundetandsmønster fanger den lave aftensol. Van Steijn-bygningen er både nutidig og i dialog med byens righoldige historie. Foto: Paul Kozlowski

Arkitekterne besøgte teglværket flere gange som led i processen med at afprøve stenenes farver og ornamentale muligheder. Arkitekt Paul Verhoeven ved siden af mock up i 1:1.

Museum De Lakenhal, Leiden, Holland

Bygherre: Leiden Kommune

Arkitekt: Happel Cornelisse Verhoeven (hovedarkitekter)

Indretningsarkitekt: Happel Cornelisse Verhoeven

Restaureringsarkitekt: Julian Harrap Architects

Projektteam: IBB Kondor, Koninklijke Woudenberg, Brandwacht en Meijer (entreprenør), Van Rossum (konstruktionsingeniør), Arup (teknisk ingeniør)

Opført: 2019

Sten: D190 DNF, 13 forskellige formsten i samme ler

Tekst: Martin Søberg, ph.d., arkitekturhistoriker

Fotos: Karin Borghouts, Paul Kozlowski

brænding brændes igen i en iltfattig atmosfære. Stenen har dermed en grågul farve, der ikke var tilgængelig i 1600-tallet, men som til gengæld skaber en farvemæssig forbindelse til de ældre bygningers grå sandstensornamenter. Sammen med beton, mørkt egetræ og messing danner murstenene en materialepalet, der binder bygningerne sammen på tværs af tiden.«

Mod pladsen Lammermarkt i nord fremstår Van Steijn-fløjen som en selvstændig bygning, der rejser sig i fire etager over de lavere nabohuse. Her foldes murstenenes ornamentale muligheder ud i fuldt flor. Facadens opbygning følger klassiske principper med en bredere base og en lidt smallere overbygning i tre etager, præget af fire gennemgående, tilspidsede karnapper.

»Vi ville skabe en bygning uden ornament, men som fremstod ornamentalt i sin materialisering. Derfor valgte vi at lave et hundetandsmønster af formsten vinklet i 30 grader, hver sten har næsten samme form som et lille hus. Det er en nordfacade, der får morgen- og aftenlys, så med den 30 graders afskæring bliver det muligt for facaden at fange sollyset,« siger Ninke Happel.

Achterplaats, gården bag Laecken-Halle, er overdækket med et glastag og fungerer nu som et centralt fordelingsrum og eventspace. Hartevelt-salens facade mod Achterplaats har fået en ny beklædning af samme mursten som de nye facader mod Oude Singel og Lammermarkt. Muren skaber ikke blot visuelt set forbindelse mellem ude og inde, men er også konstrueret således, at den både fungerer som akustikvæg og skjuler et ventilations- og afvandingssystem. Gennem åbne, lodrette fuger mellem nogle af stenene føres frisk luft udefra og ind. Ydermere skjuler muren et akustisk isoleringsmateriale såvel som afledning af regnvand, der føres fra glastaget ned bag muren og væk. Velkendte materialer som mursten møder ny teknologi. Et historisk museum er ført ind i det 21. århundrede.

Vindinge Sognehus er placeret i et kryds, og de omgivende veje inspirerede til en firlænget bygning med tvistede gavle, der optager bygningsklumpens forskellige retninger. Mod hovedvejen ligger bygningen en anelse hævet på et græsbeplantet plateau, der er kantet med marksten.

»Under ingen omstændigheder måtte sognehuset blive højtråbende og komme til at overdøve stedet, hvor det ligger. Kirke- og sognehusbyggeri favner kulturarv over mange århundreder og fordrer respektfuld behandling.«
Nanna Vöge, arkitekt og partner

Vindinge Kirke er opført i 1875 med J.D. Herholdt som arkitekt.

Klassiske detaljer som soklens rulskifte og det savtakkede murværk på hjørner hæver bygningens udtryk og giver samhørighed med kirkens murværk.

LAVMÆLT OG KRAFTFULDT

ET SOGNEHUS I EN SJÆLLANDSK LANDSBY INDORDNER SIG PÅ SMUKKESTE VIS SINE OMGIVELSER I UDTRYK OG MATERIALER. OG HUSET APPELLERER TIL BORGERNE, SOM BRUGER DET TIL EN RÆKKE FORSKELLIGE AKTIVITETER.

De fleste arkitekter vil nikke samtykkende til at forudsætningen for en vellykket byggeopgave er at leve sig ind i og dernæst fortolke stedets identitet. Færrer efterlever dog metoden så talentfuldt og konsekvent som arkitekterne Dan Cornelius og Nanna Vöge, hos hvem dette udgangspunkt kan læses ud af alle tegnestuens projekter, siden parret tegnede og opførte deres egen bolig i 2001. I de efterfølgende år blev opgaverne gradvist større i takt med, at Cornelius Vöge vandt flere internationale konkurrencer.

Når man besøger Vindinge Sognehus, der stod færdigt i 2017, fornemmer man straks, at her er netop et eksempel på at noget særligt kan opstå, når man lader bygningen vokse ud af stedet. Den nye sognegård erstattede en tidligere bygning, der var for lille, utidssvarende og desuden stærkt angrebet af skimmelsvamp, hvorfor den blev revet ned.

»Det var helt afgørende, at sognehuset kom til at indgå i harmoni med sine omgivelser. Under ingen omstændigheder måtte det blive højtråbende og komme til at overdøve stedet, hvor det ligger. Kirke- og sognehusbyggeri favner kulturarv

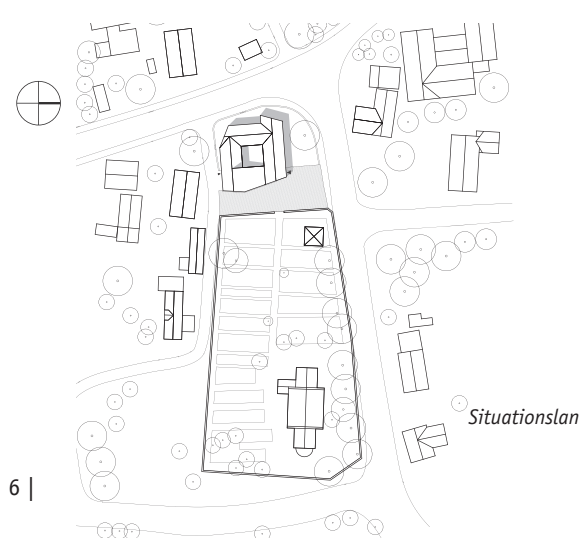

Til det fuldmurede sognehus valgte arkitekter og bygherre en kulbrændt sten, hvis nuancer i rød, grå og brun genfindes i kirke og kirkegårdsmur.

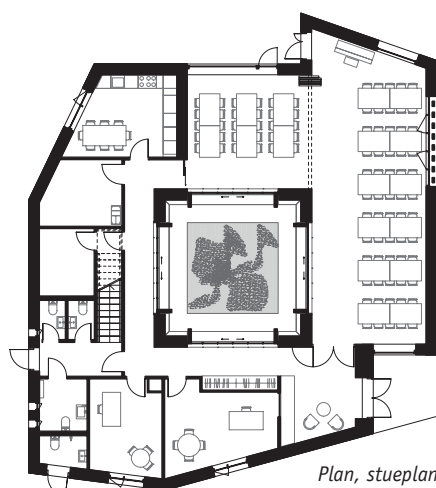
over mange århundreder og fordrer respektfuld behandling,« pointerer Nanna Vöge.

Vindinge er historisk set en forteby, der har været beboet i mere end 1000 år, og den gamle landsbystruktur aflæses tydeligt den dag i dag. Kirken, kapellet og sognehuset er placeret midt på den gamle forteplads, der har dannet centrum for de omkringliggende, firlængede gårde. Husets grund ligger i et kryds, hvor flere veje og stræder skærer hinanden. »De mange retninger inspirerede til det firlængede princip, som gjorde det muligt at arbejde med gavlmotiver, der kunne tvistes, så de forskellige retninger kunne optages i bygningsklumpen. Med dette hovedgreb skabte vi desuden et centralt underum, der associerer til en fin og stille klostergård og både funktionelt og visuelt beriger huset,« fortæller Nanna Vöge.

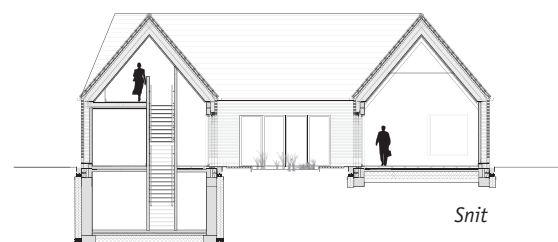
I skala indordner huset sig omgivelserne. Dets knappe volumener er enkle og udtrykket befriende prunkløst. Få greb – knækket i anlæggets østlige længe og dennes asymmetriske gavl og tagflader afslører husets nutidighed.

Situationlan

Plan, stueplan

Snit

Både i skala og materialer harmonerer Vindinge Sognehus med de omkringliggende landsbyhuse. Den nye bygning og kirke er forbundet med en sti belagt med chaussésten og større trædesten ligeledes i granit.

Perforeret murværk foran vinduet i husets fællesrum skærmer mod kørende bilers lygter.

Det centrale gårdrum er både visuelt og funktionelt meget skattet af husets brugere. Fra gården kan man ane kirketårnet.

Karakteristisk for Cornelius Vöges arkitektoniske tilgang medvirker også materialevalget til at understøtte den overordnede fortælling. Den tidligere Vindinge Kirke var opført i kalk og forvitret væk for cirka 200 år siden. Den nuværende kirke fra 1875 er tegnet af arkitekt J.D. Herholdt. Kirke, kapel og kirkegårdsmur er opført i røde mur- og tagsten, som er videreført i sognehuset, hvorved slægtskabet med stedet og dets historie understreges.

Arkitektonisk lægger sognegården op til den traditionelle og fornemme detaljering, som er gennemført overalt. Facaderne i det fuldmurede hus afsluttes mod terrænen af to rækker rulleskifter. På enkelte hjørner skaber partier med savtakket murværk en smuk variation og bevægelse, som tillige sikrer husets facader ligeværdighed. Perforeret murværk foran et stort vindue i den sydlige længe skaber endnu en variation – med den praktiske fordel, at den bagvedliggende, store sal skærmes mod kørende bilers lygter.

Også belægningen omkring huset er varetaget med omsorg og historisk bevidsthed. Mod syd og øst hæver grunden sig til et cirka 30 centimeter højt plateau, der er græsbevokset og omkranset af marksten. Det relativt store areal mellem sognegård og kirkemur er belagt med chaussésten og er i niveau med stien, der ligeledes er belagt med chaussésten, og som fortsætter op mod kirken.

Sognegårdens indre modsvarer dets ydre i kvalitet. Lyse rum, hvoraf flere går til kip, og naturlige materialer overalt. Teglklinker i ankomstrummet og i det centrale uderum. Vindues- og dørpartier, gulve og lofter er udført i eg, og flere steder er den velfungerende møblering, ligeledes i eg, integreret.

Det var et formuleret succeskriterie, at borgerne i Vindinge skulle have lyst til at komme i huset, ikke bare i kirkelige sammenhænge. Og kriteriet er indfriet. Huset anvendes til en lang række aktiviteter, blandt andet til mødre & babytræf, tøndeslagning og foredrag. Og på første sal er der indrettet kontorpladser, som alle er velkomne til at benytte.

Vindinge Sognehus, Vindinge

Bygherre: Vindinge Sogns Menighedsråd
 Arkitekt: CORNELIUS VÖGE Atelier for Arkitektur
 Ingeniør: Eduard Troelsgård Rådg. Ingeniører
 Opført: 2017
 Sten, facade: D43 DNF
 Sten, belægning indgang og gårdrum: D48 DNF
 Tekst: Ida Præstegaard, cand.arch.
 Fotos: Anders Sune Berg

Udgift til mursten, inkl. overliggere, leveret til Vindinge Sognehus udgør 2,1% af den samlede entreprisesum.

Partnere i Cornelius Vöge Atelier for Arkitektur, Dan Cornelius, Søren Harder Nielsen og Nanna Vöge.

I 2015 vandt den japanske arkitekt Kengo Kuma sammen med Cornelius Vöge og landskabsarkitekterne Masu Planning konkurrencen om H.C. Andersen museet i Odense. Museet er under opførelse.

Ligeledes vandt Kengo Kuma og Cornelius Vöge sammen med ingeniørfirmaet Søren Jensen konkurrencen om et nyt vandkulturhus i Københavns Havn.

Høj arkitektonisk standard i såvel formsprog som materialer kendetegner den prisbelønnede boligbebyggelse Paradise Gardens. Foto: Philip Vile

Fem af bebyggelsens seks boliger er opført som let parallelforskudte, gavlvendte rækkehuse i tre plan. Facaderne er opført i helt lysgule tegl med tilbagetrukne vindues- og døråbninger. Foto: Paul Riddle

BO ATTRAKTIVT OG BÆREDYGTIGT TIL LEJE

EN MINDRE BOLIGBEBYGGELSE I DET VESTLIGE LONDON LØFTER KVALITETSNIVEAUET FOR LEJEBOLIGER TIL HELT NYE STANDARDER.

Seks London-familier er så heldige at kunne bo til leje i Paradise Gardens, et mindre, nyligt opført boligkompleks, beliggende i et bevaringsværdigt kvarter nær Ravenscourt Park og Themsen i det vestlige London. Sjældent opføres boliger af så høj arkitektonisk standard med udlejning for øje. Bebyggelsen blev da også i 2017 hædret med hele tre fornemme arkitekturpriser, nemlig National RIBA Award, Architects' Journal Housing Project of the Year og Housing Design Awards, PRS Project of the Year.

Paradise Gardens er tegnet af det London-baserede arkitektfirma Lifschutz Davidson Sandilands. Boligerne er opført på en ganske lille, smal grund, som ligger omgivet af victorianske by- og rækkehuse, hvoraf en del er bygget i gule sten, den såkaldte yellow London stock brick.

Den ene af Paradise Gardens seks boliger er opført som et selvstændigt toplanshus i grundens nordvestlige hjørne, hvor det er sammenbygget med en eksisterende, patineret gulstensmur. Huset har facader i en matchende gul sten, så det fremstår integreret med den gamle mur.

De øvrige fem boliger viderefører rækkehus-temaet i en opdateret form. De er opført som let parallelforskudte treplans-gavlhuse, der følger det sydlige, skrånende grundskel. Parallelforskydningen accentuerer den enkelte bolig og giver den sit eget volumen, hvilket yderligere understreges af tagformen – lave saddeltage, der i længderetningen er trukket ind i forhold til facaderne, så tagene opfattes som individuelle.

Også de fem rækkehuse er opført i gule tegl, men udtrykket er lysere og lettere, idet facadestenen helt bevidst ikke er identisk med den mørkere sten i den gamle mur og det alene-liggende hus. Ved at vælge en nærmest lysblond D71 fra Petersen og lægge stenene med fremtrukne fuger, så murværkets reliefvirkning dæmpes, er der skabt et rent, klart udtryk, og en elegant, nutidig reference til kvarterets historiske gulstenshuse.

Partner og arkitekt Alex Lifschutz tilføjer, at valget af så lys en sten tillige er begrundet i rækkehusenes placering meget tæt på naboer mod syd. En mørkere sten ville fra disse nabohuse opleves anmassende, mens den helt lyse D71 reflekterer et let, gyldent lys tilbage til naboerne.

Ved at benytte tegl fremfor andre facadematerialer har man sikret bebyggelsen lang levetid, et minimum af vedligeholdelse og en smuk patinering, selv i et bymiljø med en vis forurening.

Tagfladerne er beklædt med zink. Det samme er de fem indgangspartier og en del af husrækkens vestvendte gav. De lyse tegl og den mørkegrå zink klæder hinanden og danner en fin kontrast. Vinduer og døråbninger, som er trukket tilbage fra facadeplanet, har rammer i mørktonet aluminium.

Fire af rækkehusene er forsynet med rummelige taghaver, der er sparret ud af bygningsmassivet, således at disse attraktive uderum fremstår som robuste, integrerede formelementer.

Grunden er anlagt som et rigt beplantet haveanlæg med fælleshave og en mindre, privat have til hver bolig.

Interiørerne fremstår lyse, åbne og spaciøse med apering og inventar i ypperlig kvalitet. Ruminddelingen er fleksibel, så nye behov hos fremtidige lejere kan tilgodeses.

Bæredygtighed har været et helt afgørende princip, og Paradise Gardens mere end opfylder niveau 4-kravene i Code for Sustainable Homes. Det er sikret ved at facadernes egen-skaber matcher niveau 5.

Paradise Gardens, boligbebyggelse, London

Bygherre: Ravenscourt Studios Ltd

Arkitekt: Lifschutz Davidson Sandilands

Entreprenør: Roof Ltd

Ingeniør: Haskins Robinson Waters

Ingeniør, installationer: Skelly and Couch

Økonomistyring: Measur

Landskabsarkitekt: Bradley-Hole Schoenich Landscape Architects

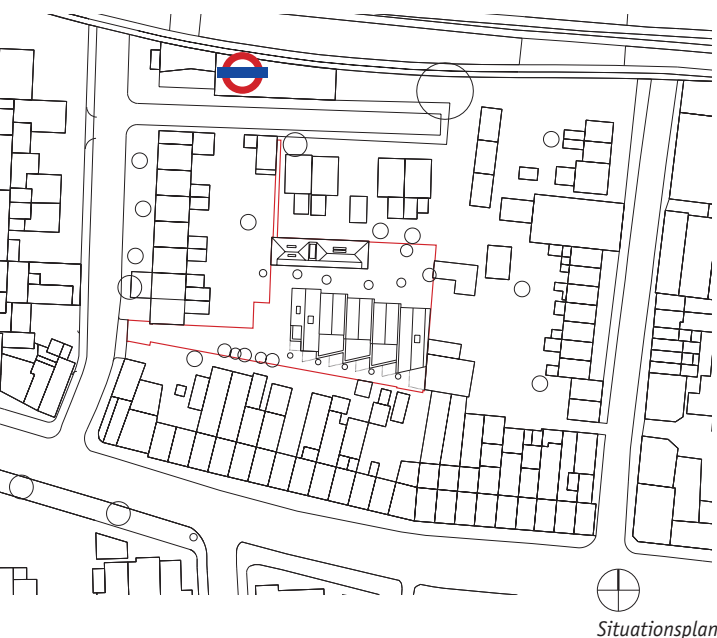
Opført: 2016

Sten: D71 DNF

Tekst: Tina Jørstian, cand.arch.

Fotos: Paul Riddle, Philip Vile

Den sjette, solitære bolig har facader i en mørkere gul sten, som matcher en tilstødende, patineret gulstensmur, der står tilbage som en hilsen til det hus, der tidligere lå på grunden. Foto: Paul Riddle

Situationsplan

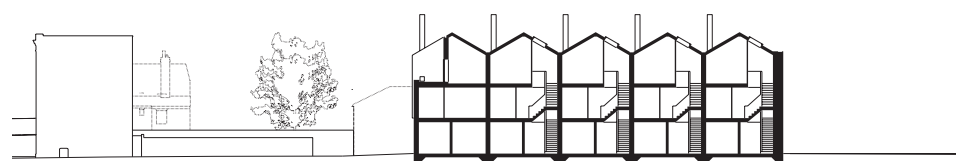
Paradise Gardens ligger omgivet af victorianske by- og rækkehuse i et bevaringsværdigt boligkvarter nær Ravenscourt Park i det vestlige London. Foto: Paul Riddle

»Mursten har relativ høj indlejret energi, som transporten fra Danmark yderligere har bidraget til. Det er vigtigt, at stenenes indlejrede energi bevares. Derfor skal disse boliger have lang levetid og vedblivende fremstå smukke – i lighed med deres 175 år gamle naboer. Og det vil ske.«
Alex Lifschutz, arkitekt og partner

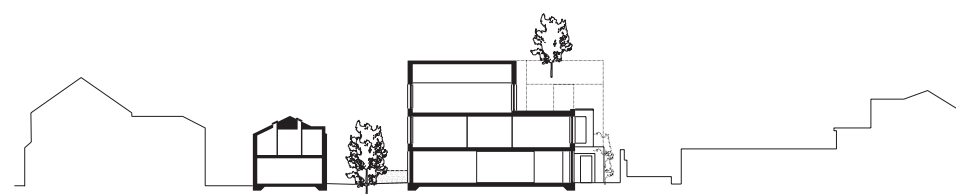
Rækkehusenes nærmest lysblonde facadesten er lagt med fremtrukne fuger, så murværkets reliefvirkning dæmpes. Det skaber et rent og klart udtryk, som yderligere understreges af at taghaverne fremstår som sparret ud af bygningskroppen. Foto: Paul Riddle

Den smalle grund er anlagt som et rigt beplantet haveanlæg med fælleshave og en mindre, privat have til hver bolig. Foto: Paul Riddle

Længdesnit

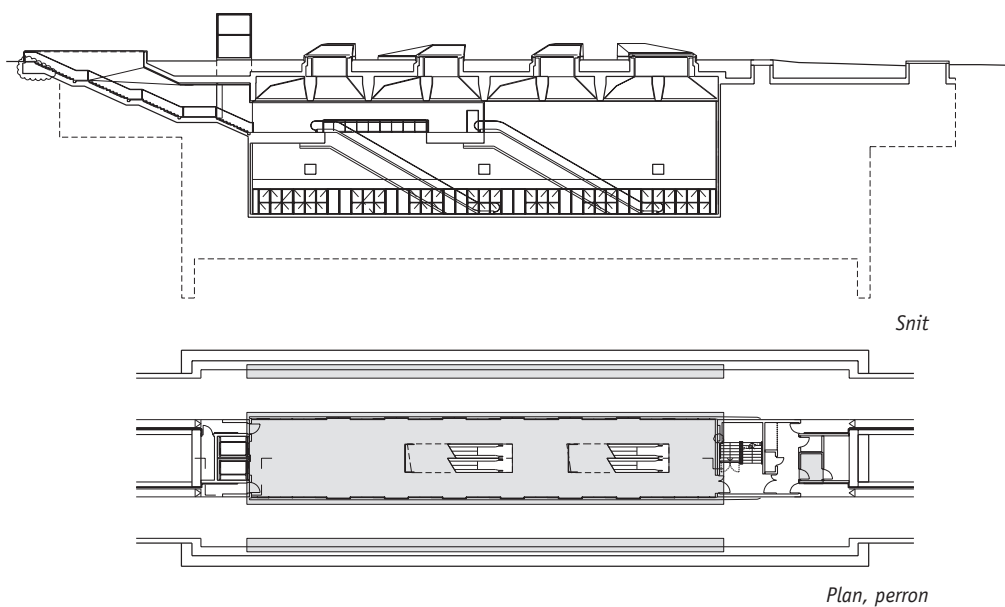
Tværsnit

I lighed med Københavns første metrostationer fra 2002 er Cityringens stationer udformet ensartet og er uden forretninger og aktiviteter, som man finder det andre steder i verden. Stationsrummenes beklædning varierer, men derudover fremstår stationerne som genkendelige, arkitektoniske vartegn – under såvel som over jorden.

Arkitekter og bygherre brugte lang tid på at studere byrummene, hvor de nye stationer skulle ligge, således at beklædningen under jorden kunne bidrage til lokal forankring. I tilfældet Enghave Plads Station er det røde tegl.

ENGHAVE PLADS STATION

Sten: K23, K33, K36

Kvarteret omkring stationen udgøres af tungt, muret byggeri fortrinsvis i røde sten. Ved at blande tre røde stentyper kunne der skabes en teglflade, der fanger de fleste af de røde tegl nuancer, man møder, når man kommer over jorden.

»Tegl er et udpræget genkendeligt og meget dansk materiale, så hvis ikke vi skulle bruge tegl her, hvor skulle vi så! Få materialer er så taktile som tegl.«
Nille Juul-Sørensen,
arkitekt og partner, Arup

UNDERJORDISK STOFLIGHED

DEN KØBENHAVNSKE METRO BLEV FOR NYLIGT UDVIDET MED CITYRINGEN OG DENS 17 NYE STATIONER. ARKITEKTERNE NILLE JUUL-SØRENSEN OG ANDERS NØHR, ARUP, FORTÆLLER HER OM STATIONERNES TILBLIVELSE OG VÆGBEKLÆDNING, DER BLANDT ANDET ER UDFØRT I TEGL.

I metrosammenhæng er København en ung by. Londons første metrostrækning blev indviet i 1863, og Budapest fulgte efter cirka 30 år senere. I den danske hovedstad blev undergrundstransporten skudt i gang i 2002, hvor de første metrolinjer med 22 stationer blev taget i brug. Efter 10 års intenst arbejde kunne den seneste etape, Cityringen M3 med 17 nye stationer, indvies i september sidste år. Cityringen er en ringlinje, der med sine førerløse tog og på revolutionerende få minutter bringer sine passagerer rundt mellem Københavns Hovedbanegård, Indre By og alle brokvartererne. Københavnerne har da også taget ovenud positivt imod den nye metro, der foruden sin indlysende og appellerende funktionalitet forener avanceret teknologi og ypperligt design i et resultat, der må betegnes som state-of-the-art.

De første metrolinjer, M1 og M2, blev skabt i samarbejde mellem bygherren, Metroselskabet og KHR Arkitekter – med arkitekt Nille Juul-Sørensen som chefarkitekt og COWI som ingeniører. Siden da er Juul-Sørensen blevet ansat i Arup, hvor han fortsatte i rollen som ledende arkitekt, da Arup vandt udbuddet om Cityringen.

Også Cityringen blev udviklet i et tæt samarbejde mellem bygherre, arkitekter og ingeniører (COWI, Arup Systra JV), der denne gang sad under samme tag, hvilket var en stor fordel. Samtlige aspekter i processen – teknik, design, sikkerhed, holdbarhed, drift og økonomi – blev varetaget af det samlede team. At tilblivelsesprocessen forløb så dynamisk og gnidningsfri var en væsentligt medvirkende årsag til det fremragende resultat.

At den nye metro er tegnet af den samme gruppe mennesker – og indenfor relativt få år – gav mulighed for at videreudvikle konceptet fra 2002, samtidigt med at den klare, designmæssige identitet er bibeholdt. Først og fremmest er de dybe stationer, der udnytter 'cut-and-cover' konstruktions-teknikken, videreført. I stedet for at grave dybe huller, som efterfølgende dækkes til, anvendes de op til tyve meter dybe stationskakter til at skabe imponerende smukke, store rum og op- og nedstigninger. I kraft af sindrige origamilofter har arkitekterne desuden formået at trække dagslys helt ned på perronerne, en effekt som ikke er set før i verden.

I lighed med M1 og M2 fremstår Cityringen med et ensartet og dermed genkendeligt designsprog over såvel som under jorden. På gadeniveau er stationerne nemt identificerbare med deres elevatortårne – og nogle steder dagslysprismer i glas – og det karakterfulde, røde logo. Under jorden har stationerne fået individuelle udtryk i kraft af vægpaneler, der varierer afhængigt af deres placering i byen. Nille Juul-Sørensen uddyber: »Metrostationerne har en dobbeltrolle. På den ene side skal de fungere som markør, på den anden side skal de blende ind. En station er ikke bare en station, den er et rum i byen. Du har et emotionelt forhold til den station, du bor tæt ved. Vi brugte derfor lang tid på at gå rundt og vurdere de forskellige kvarterer, hvor stationerne skulle ligge.«

Eksempelvis er vægpanelerne på Marmorkirkens station beklædt med gotlandsk kalksten, der refererer til Frederiksstadens arkitektur med bygninger overvejende beklædt med natursten. Fire stationer besluttede man skulle udsmykkes med tegl, hvorfor arkitekterne henvendte sig til Petersen Tegl.

»Tegl er et udpræget genkendeligt og meget dansk materiale, så hvis ikke vi skulle bruge tegl her, hvor skulle vi så! Få materialer er så taktile som tegl,« pointerer Juul-Sørensen. »Vi gik til Petersen, fordi vi ved, at teglværket ikke ser udfordringer som en barriere, men tværtimod med glæde går ind i at udvikle nye produkter. Og vi blev ikke skuffede, det var en øjenåbner at møde teglfolkene, som undervejs i udviklingsprocessen utrætteligt eksperimen-

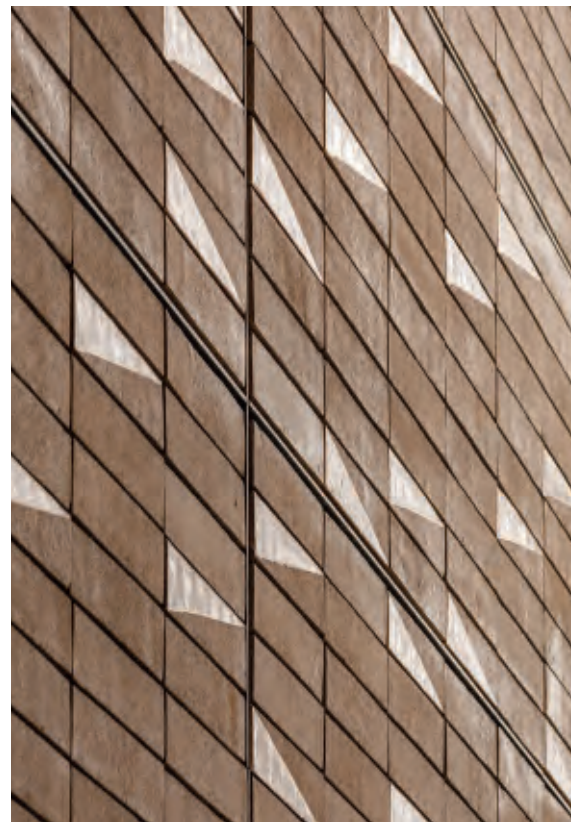

Metrostegen – en modificeret, håndlavet Kolumba – er monteret i en let stålkonstruktion, der giver plads til den omfattende, bagvedliggende kabelføring.

AKSEL MØLLERS HAVE STATION

Sten: K21 med glaser

Ligger i bydelen Frederiksberg, der er karakteriseret af fint udsmykkede bygninger. Mange facader er dekoreret med glaserede sten, hvorfor ideen opstod at glaserede stenen diagonalt, hvorved der opstår et smukt lysspil.

Dagslyset ledes ned til perronerne 20 meter under jorden ved hjælp af sindrigt foldede origamilofter, der giver maksimal lysrefleksion.

Plan over Københavns metrolinjer.

Arkitekterne Anders Nøhr og Nille Juul-Sørensen arbejdede sammen hos KHR Arkitekter om den første københavnske metro, der åbnede i 2002, og igen som ansatte i Arup om Cityringen.

menterede med små variationer i brændingen, indtil stenene havde præcis det udtryk, vi ønskede.»

Arkitekterne vidste tidligt, at traditionelt murværk var udelukket: »Vi valgte en modificeret udgave af Kolumba, som blev monteret i en let stålkonstruktion, leveret af den tyske virksomhed Fischer, der gav plads til bagvedliggende kabelføring. Da Kolumba er håndlavet optræder den med relativt store måltolerancer. Alle sten blev derfor kalibreret få mm i den ene kortside for at opnå et præcist mål, der muliggør, at stenene ligger næsten knas. Stenene er placeret med fladen udad, hvorved der opstår et vist ensartet, men samtidigt tydeligt rustikt udtryk. Vi opfatter panelvæggen som en indendørs, op-hængt facade, der er helt enkel i sin tanke,« slutter arkitekt Anders Nøhr.

Cityringen (M3), København

Bygherre: Metroselskabet

Arkitekt og ingeniør: COWI, Arup Systra JV

Hoved-/Totalentreprenør: Copenhagen MetroTeam-CMT,

A Salini Impreglio Group Company

Tegløgssophæng: Fischer

Landskabsarkitekt: COWI, Arup Systra JV

Indviet: 2019

Sten, Modificeret Kolumba:

Aksel Møllers Have: K21, partiel glasur

Nørrebro Runddel: K71

Nuuds Plads: K91, K51, K50

Enghave Plads: K23, K33, K36

Tekst: Ida Præstegaard, cand.arch.

Fotos: Anders Sune Berg

I den københavnske metro er der to til fire minutter mellem de førerløse tog.

NØRREBROS RUNDDEL STATION

Sten: K71

Er placeret helt tæt på Assistens Kirkegård, hvor de omkringliggende bygninger er i rent murværk. At der udelukkende er anvendt én type lys sten og ét ovenlys understreger, at det er et sakralt sted. Stenens gyldne farve refererer desuden til den gulkalkede mur rundt om kirkegården.

Centralt placerede rulletrapper sikrer et flow, hvor passagerer nemt og hurtigt kan fordele sig på perronerne.

En glasvæg afskærmer perronen fra sporene på stationerne, så der ikke er adgang til skinnerne. Når toget holder ved perronen, åbner døre i glasvæggen samtidig med dørene i toget.

Storbymonumentet Cityringen, der åbnede den 29. september 2019, betegnes som det største danske anlægsprojekt i 400 år. Metroen har siden åbningen modtaget flere internationale designpriser inkl. Bronze i The Architecture MasterPrize 2020.

»Folk kan godt lide mursten, det er et genkendeligt og meget emotionelt materiale. Og så appellerer det bredt, at vi har bragt et så stofligt materiale sammen med så teknologisk et sted som en metro.«
Anders Nøhr, arkitekt og associate, Arup

NUUKS PLADS STATION

Sten: K91, K51, K50

De tre sten i tre forskellige gråtoner refererer til pladsens bygning fra 1964, Landsarkivets magasin, tegnet af arkitekt Nils Koppel og beklædt med sort skifer. Bygningen (ses bag elevatorhuset) har en ikonisk status i København og krævede et kraftfuldt, naturligt materiale under sig, der oplagt skulle være gråligt.

Cityringen har øget antallet af passagerer i Københavns metro fra 65 til over 120 millioner om året.

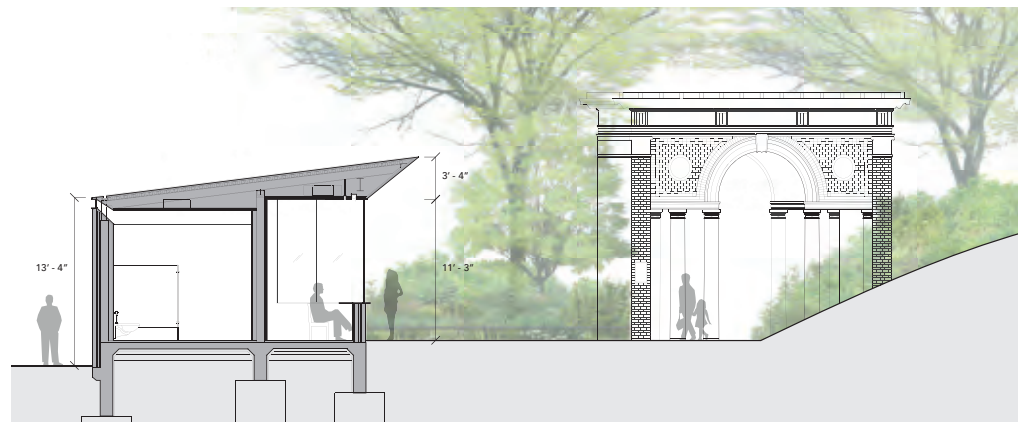

Situationsplan

Snit

LILLE PAVILLON MED STOR BETYDNING

EN NY SERVICEBYGNING SKABER VISUELT OG FUNKTIONELT SAMSPIL MED EN HISTORISK PORTAL I BROOKLYNS BERØMTE, BOTANISKE HAVE I NEW YORK.

Få kan være vokset op i Brooklyn uden at have barndoms minder om bydelens berømte, 210.000 m² store botaniske have. Ikke alle har dog nødvendigvis erindringer om den yndefulde, nyklassicistiske portal, beklædt med teglsten og ornamenteret med marmor og doriske søjler, der vender ud mod den stærkt trafikerede Empire Boulevard i havens sydvestlige hjørne. Portalen er opført i 1915 som et indgangsparti, tegnet af den berømte newyorker-tegnestue McKim, Mead and White. Gennem årene er det fine, arkitektoniske ikon støt og roligt blevet nedgraderet for til sidst at ende med at være en sjældent benyttet bagdør.

Arkitekt Stephen Cassell, der sammen med arkitekterne Adam Yarinsky og Kim Yao er medstifter af Manhattan-tegnestuen Architetcs Research Office (ARO), kom selv ofte, også som barn, i Brooklyn Botanic Garden og husker tilbage til dengang, hvor både port og have fremstod i meget dårlig stand. Sådan er det ikke længere. Efter en gennemgribende renovering fremtræder haven smukkere end nogensinde, og ARO har bidraget til forvandlingen. Kun få skridt fra den gamle portal medvirker en ny pavillon, tegnet af ARO, til at det historiske bygværk har kunnet genindtage sin oprindelige funktion.

Arkitekternes udfordring med den nye pavillon, der indeholder billetkontor og toiletter, var at få den til at fremstå så indbydende, at de besøgende ledes ind til dens faciliteter, uden at bygningen konkurrerer med den historiske portal.

Resultatet er en bygning med form som et parallelogram på 90 m², udført med et stort, skrånende tag med ensidig hældning. Netop i kraft af sit elegante, moderne formsprog og materialer, der genfindes i portalen, udgør pavillonen en passende og ærbødig pendant.

»Vi gik til Petersen Tegl, hvor vi fandt, hvad vi søgte i den håndlavede K4, der har de helt rigtige, røde nuancer og kraftfulde look. Fordelen ved Petersen er desuden, at det er enkelt for teglværket at fremstille specialsten. Vi havde brug for seks forskellige formsten for at skabe det mønstermurværk, vi ønskede, som modstykke til den fint udsmykkede portal,« forklarer Cassell.

Teglene gav arkitekterne mulighed for at skabe en perforeret skærm foran indgangen til toiletterne med en effekt, som om murpartiet langsomt dematerialiseres, før det stopper... Store, grønne glaspartier bag den perforerede mur skaber en lysende signaleffekt. »Det er en

Servicepavillonen ligger vis a vis indgangsportalen fra 1915 i havens sydvestlige hjørne, hvor Flatbush Avenue og Empire Boulevard mødes. Foto: Elizabeth Felicella

Pavillonen, der danner ryg mod den trafikerede Empire Boulevard, er udformet med et stort, ensidigt hældende tag beklædt med zink. Foto: Elizabeth Felicella

Portalen er tegnet af den berømte newyorker-tegnestue McKim, Mead and White, der står bag en række kendte 1800-tals bygninger på østkysten i USA. Foto: Tom Eckerle

Brooklyn Botanic Garden blev grundlagt i 1910 og rummer i dag cirka 10.000 plantearter. Foto: Elizabeth Felicella

< Havens gæster sluses ind til toiletterne, der er placeret bag en perforeret én-stensmur opført med hårdtbrændte Kolumba og specialsten i samme ler. Foto: Elizabeth Felicella

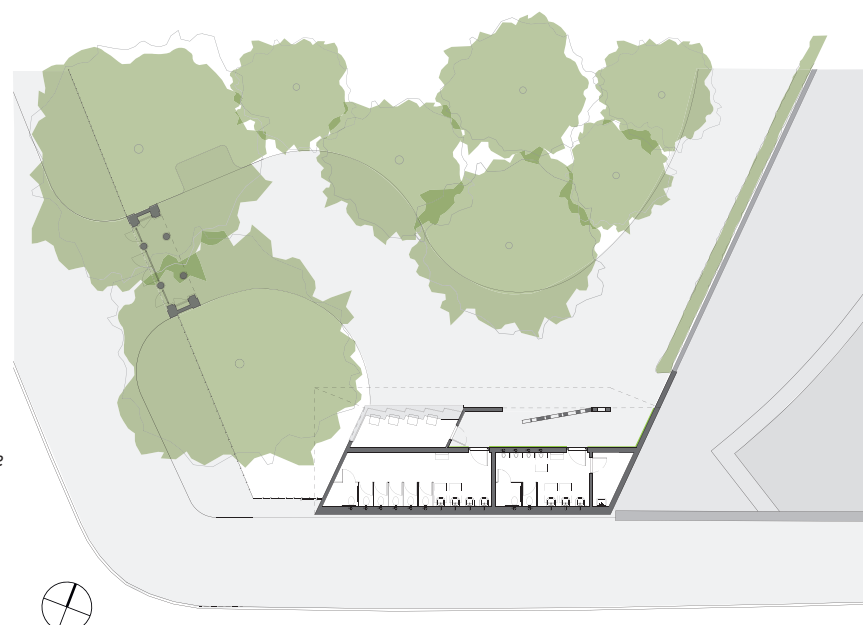
bærende mur, der på én gang har strukturel og dekorativ funktion,« fortæller Cassell. Pavillonens facade mod Empire Boulevard er udført med en fin modulering af hjørnerne, idet forbandtet afsluttes en anelse savtakket. På den måde skaber muren en lille oplevelse og inviterer folk til at fortsætte rundt om hjørnet og gå ind i haven.

Når man derpå passerer gennem McKims portal, får man for enden af en kort sti i en løvoverhængt lysning øje på den rustikke, rødbrune pavillon. »Det var helt afgørende, at murstenen besad denne rustikke karakter,« siger Cassell. »Dén opnår man ikke med en maskinsten.«

Den historiske portal og den nye pavillon udgør tilsammen en ny, fin og funktionel helhed, som givet bliver en del af fremtidige barndoms minder.

Brooklyn Botanic Garden billetpavillon, New York, USA

Bygherre: Brooklyn Botanic Garden
 Arkitekt: Architetcs Research Office (ARO)
 Entreprenør: E.W. Howell Co.
 Landskabsarkitekt: Michael van Valkenburg Associates
 Opført: 2015
 Sten: K4, seks specialsten i samme ler
 Tekst: Ian Volner, arkitekturskribent
 Fotos: Elizabeth Felicella, Tom Eckerle

I plan udgør den nye bygning på i alt 90 kvadratmeter et parallelogram.

Det in-situ støbte betongulv er trukket ud i haven som en nyfortolkning af den fraværende sokkel.

Bruksgården, Höganäs, Sverige

Bygherre: Lindégruppen

Arkitekt: Petra Gipp Arkitektur

Ingeniør: Paragon

Landskabsarkitekt: Ulf Nordfjäll

Opført: 2016

Sten, facader: D55 DNF

Sten, tag: Modifieret Kolumba

Tekst: Albert Algreen-Petersen, arkitekt MAA Ph.d.

Fotos: Jens Lindhe

Sammen med Petersen Tegl udviklede arkitekterne den mørkegrå tagtegl, der er håndlavet i målene 265 x 182 x 20 mm.

Den lokalt traditionelle, udendørs belægning af chaussésten i granit møder uden overgang facadernes murværk i mørke, vandstrøgne sten.

EN NY HELHED

EN TILBYGNING TIL ET 1800-TALS HUS I HÖGANÄS DEMONSTRERER PÅ SMUKKESTE VIS, AT SIKKER FORMGIVNING OG TAKTILE MATERIALER KAN VÆRE MIDLET TIL AT HISTORIE OG NUTID FLETTER SAMMEN, SÅ EN NY HELHED OPSTÅR.

Bruksgården ligger centralt i den skånske by Höganäs på Kullahalvøen i et område af særlig national interesse. Bruksgårdens hovedbygning danner bagmur til det lille torv, Gruvtorget, som bedst kan oversættes til "Minetorvet" – Höganäs har da også en fortid som kulmineby. Bruksgården blev opført i 1804 som privatbolig for den daværende direktør for Höganäs AB, en virksomhed etableret som kulmineselskab og siden som producent af teglsten og saltglaseret keramik. Udvinning af ler var i begyndelsen et biprodukt af minedriften, men blev gradvist hovedproduktet. I dag er virksomheden et verdensomspændende foretagende inden for pulvermetallurgi og ejet af blandt andre Lindégruppen, der er flyttet ind i Bruksgården sammen med en stor kunstsamling, der til stadighed udbygges.

Da Lindégruppen kontaktede den stockholmske arkitekt Petra Gipp, var opdraget at istandsætte og ombygge Bruksgårdens oprindelige hovedbygning. Undervejs voksede opgaven, og idéen om at føje en bygning til blev født, ud fra ønsket om skabe gode rammer for en voksende kunstsamling.

Den nye tilbygning er opført som en længe, der hæfter sig på hovedbygningens havefacade, forskudt en smule til siden, så tilbygningen møder hovedbygningen omtrent i tredjedelspunktet. Tilbygningen indrammer sammen med hovedbygningen og en havemur det smukke haveanlæg i et klostergårdslignende haverum.

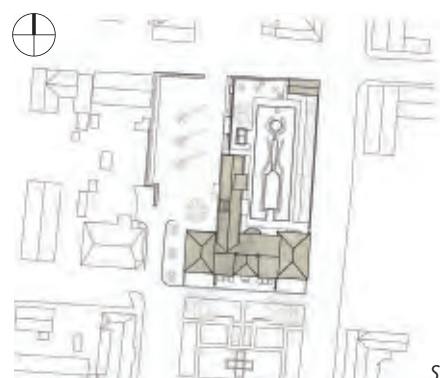
Gipps tilbygning er naturligvis af mursten, hvad ellers på dette sted, fristes man til at spørge. Facaderne er klædt med mørke mursten D55, lagt med en lys fuger. På taget er lagt en specialsten, i samme ler og tone, udviklet af Petra Gipp i samarbejde med Petersen Tegl. Længen er formgivet som et knapt bygningsvolumen. Detaljeringen understøtter på fineste vis det store bygningsværks klare form, hvor eksempelvis mødet mellem tag og facade er elegant udført med en præcis tagfod uden fremspring og render. Det konsekvente materialebrug, der tegner bygningens ydre, nuanceres og dyrkes, når det lyst fugede murværk sættes sammen med tagstenenes tætsluttende, mørke flade. Tilbygningens homogene ydre vækkes til live gennem Gipps beherskelse af materialerne, hvor der ikke kun spilles på kontrasterne men i høj grad også på nuancerne.

Med den omfattende om- og tilbygning fulgte også kravet om øget tilgængelighed med niveaufri adgang. Dette rimelige hensyn har gennem de seneste årtier efterladt et af arkitekturens arkemotiver, soklen, i en uafklaret situation: Hvor soklen historisk set var en både byggeteknisk og arkitektonisk betydningsfuld medkonstituent af bygningsværket, er soklen i dag blevet en forhindring.

I Gipps tilbygning er soklen også borte, sådan er det i dag, men Gipp lader på begavet vis 'plateauet' træde ind som en nyfortolkning af sokkelmotivet. Bygningens plateau er

Tilbygningen er udformet som en moderne fortolkning af Skånes klassiske langhus. Facadernes mørkegrå murværk er i fin samklang både med hovedhusets pudsede facade i rosa og rødstensmuren mod gaden.

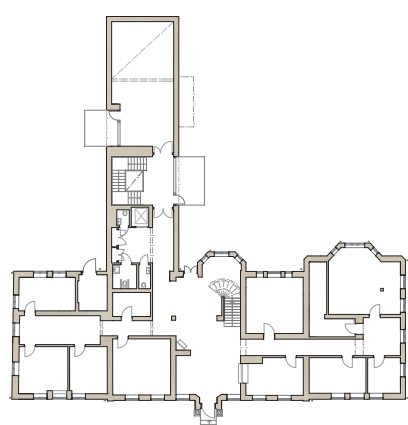

Situationsplan

tildannet i lys, in situ-støbt beton, der ligger fuldstændigt i niveau med haven udenfor. Hvor tilpassede trappesten i traditionelt byggeri markerede indgange, trækker Gipp på raffineret vis betonplateauet ud af bygningen og ind i uderummene ved de tilbagetrukne dørpartier. Bygningens forhold til terrænet tydeliggøres herigennem og indgange markeres tydeligt i en imødekomende og inviterende gestus.

Det lyse betonplateau fungerer desuden som et forvarsel om bygningens indre materialeholdning, hvor den samme lyse beton er plastisk bearbejdet og danner overflader og former rum. Den lyse beton trækker sig til med ud i den overdimensionerede toetagers karnap mod haven og spiller op mod det mørke murværk. Her ses Gipp's blik for at kontraster alene ikke gør udslaget, men at nuancerne også må tages i brug, som når de lyse fuger mellem de mørke sten forbinder sig med den lyse beton.

Med et behersket materialevalg har Gipp skabt venlige og værdige arkitektoniske rum i mødet mellem den taktile og nuancerede materialeholdning og den sikre formgivning. Man er ikke i tvivl om at tilbygningen er sin egen, men hverken Gipp eller Lindéngruppen er forhoppet på at dyrke mødet mellem nyt og gammelt, snarere på at lade historien flette sig sammen med nutiden, så en ny helhed opstår.

Stueplan

Snit

Detaljeringsen understøtter på fineste vis det store bygningsværks klare og knappe form, hvor mødet mellem tag og facade er udført med en præcis tagfod uden fremspring og tagrender.

Den nye tilbygning er på én gang enkel og fornem i sit udtryk. Den rolige længe brydes mod haven af en stor, skulpturel karnap i beton, hvis lysegrå nuance harmonisk forbinder sig med den lyse fuge i murværket.

»Det kan ikke værdisættes nok, at der nu er synligt liv i Ringbakken. At se beboerne benytte altaner og terrasser, knytte kontakt til hinanden. Og opleve, at børnene leger på de fællesarealer, der før lå ubenyttede hen. Det er meget gavnligt for fællesskabet.«
Mikael Jensen, direktør B42

BÆREDYGTIG REVITALISERING

ET NEDSLIDT BOLIGKOMPLEKS I SØNDERBORG ER VIA EN VELLYKKET FACADERENOVERING SIKRET NYT LIV.

Bæredygtighed har mange aspekter, også i arkitekturen, hvor energibesparende foranstaltninger, lang levetid for bygninger og materialer, et minimum af vedligeholdelse og genbrug blot er nogle af parametrene, som – ikke uvæsentligt – også tæller menneskelig trivsel. De har alle været i spil i en nylig facaderenovering af den almennyttige boligbebyggelse Ringbakken i Sønderborg.

Komplekset består af fire lave boligblokke omgivet af et grønt fællesareal. Bebyggelsen er opført i 1960'erne, hvor skrabet kvalitet både arkitektonisk og materialemæssigt desværre var almindeligt. Det gjaldt også Ringbakken, som blev opført i gule, tarvelige maskinsten af så ringe kvalitet, at de gennem de senere år begyndte at afskalle. Selvom nogle af lejlighederne havde små, indeliggende altaner, inviterede den lukkede arkitektur ikke til socialt liv på altaner eller fællesarealer. Alt i alt fremstod Ringbakken med et fattigt, arkitektonisk udtryk og efterhånden så nedslidt, at stadig færre var interesserede i at leje bebyggelsens boliger.

Det er nu ændret radikalt. Boligforeningen B42, som ejer Ringbakken, besluttede at handle rettidigt og igangsætte en facaderenovering af de fire blokke. Formålet var energimæssig forbedring, opgradering af det visuelle udtryk og etablering af bedre kontakt mellem lejlighederne og udearealerne. Et ufravigeligt krav var, at renoveringen ikke medførte unødige lejeforhøjelser.

B42 lagde renoveringsopgaven hos Zeni Arkitekter ved arkitekt Kai Østergaard-Jensen. Han fortæller: »Projektet blev udviklet i tæt samarbejde med bygherre og beboere. Og der var hurtigt enighed om målet om at prioritere indsatsområder, der ville give maksimal merværdi. Det blev derfor besluttet ikke at udskifte tage, vinduer og døre, da disse bygningsdele viste sig at kunne holde endnu en år-række. Vi fokuserede i stedet på at opgradere de nedslidte facademure ved at pakke dem ind i en udvendig isolering og give dem en ny og markant bedre beklædning.«

Nordfacaderne blev beklædt med mørke facadeplader, dels for at budgetoptimere, og dels for at skabe en sammenhæng med facaderne på en række sekundære bygninger som garager, værksted m.m.

Gavle og frontfacader blev klædt i Petersen Cover. Kai Østergaard-Jensen begrundede dette valg: »Det lå selvsagt i opgaven, at den nye facadebeklædning skulle have en kvalitet, der sikrede en betragtelig længere levetid end de oprindelige maskinsten. Den skulle også være vedligeholdelsesfri og patinere smukt. Men lige så afgørende var det at finde et materiale, der kunne tilføre et tydeligt, visuelt løft. Og her kan de håndlavede Cover tegl noget særligt. Deres store stofflighed og rige farvespil skaber i sig selv liv i fladerne. Og så lægges Cover jo på klink, hvilket giver en tydelig reliefvirkning. For yderligere at tilføre variation valgte vi at benytte Cover i forskellige farver, en rødlig og en dyb brunlig.«

De nye facader er rent teknisk udført, så vedligeholdelse og fremtidig udskiftning af tag, vinduer og andre bygningselementer kan foretages uden at skulle gå ind i facadebeklædningen.

Den nye facadebeklædning skulle forlænge bebyggelsens levetid markant, den skulle være vedligeholdelsesfri og nok så vigtigt – den skulle tilføre et tydeligt, visuelt løft. Alle krav indfris af Cover.

Som del af renoveringen er de oprindelige altaner gjort større udadtil, og de førstesalslejligheder, der manglede altan, er nu udstyret med nye, udvendige altaner. Til alle stuelejligheder er der etableret dør og trappe direkte ud til små, private terrasser og fællesarealerne. Rent visuelt bidrager de nye altaner og trapper også til at berige facaderne.

Med et bæredygtigt fokus og få, velvalgte greb er det lykkedes at revitalisere Ringbakken. Facaderne er tilført et markant, arkitektonisk løft, de udstråler kvalitet og virker indbydende. Der er skabt nye betingelser for liv mellem huse, og bebyggelsens levetid er forlænget med mange, mange år. Men det er jo kun interessant, hvis det også er blevet et sted, hvor nuværende og kommende lejere har lyst til at bo. Og det er tilfældet, i dag er der rift om lejlighederne.

Ringbakken, Sønderborg
almennyttig boligforening, renovering, 48 lejligheder

Bygherre: B42

Arkitekt: Zeni Arkitekter

Entreprenør: SIB og B42

Ingeniør: Rambøll og B42

Renovering afsluttet: 2019

Sten: C33, C44 - 528 x 240 x 37 mm

Tekst: Tina Jørstian, cand.arch.

Fotos: Anders Sune Berg

For at skabe variation er boligblokkene beklædt med Cover i to forskellige nuancer.

Ringbakken består af fire lave boligblokke omgivet af et grønt fællesareal. Facaderenoveringen har givet bebyggelsen et nutidigt og langt mere kvalitetspræget udtryk.

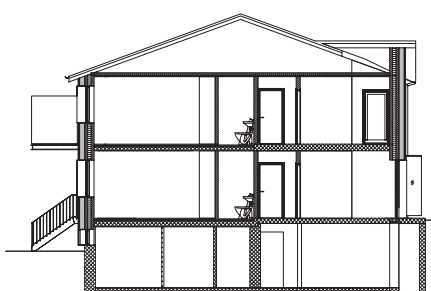

De nordvendte, lange facader fremstår med mørke laminatplader.

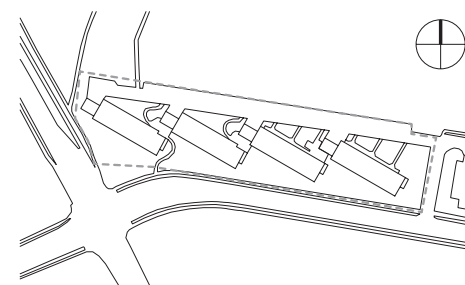

Alle førstesalslejligheder har nu altaner, mens alle stuelejligheder har fået direkte adgang til egen terrasse og fællesareal. Det opgraderede facadeudtryk og de forbedrede muligheder for udeliv har styrket det sociale fællesskab i Ringbakken.

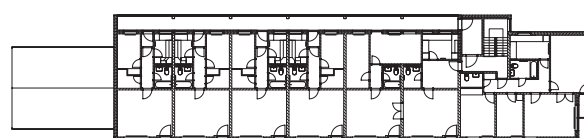
»Vi er ret begejstrede for at Cover, som jo kan holde i hundrede år og mere til, også kan genbruges. De tegl, som nu danner facader på Ringbakken, kan i løbet deres levetid ende med at beklæde måske 2-3 andre bygninger. Det er da bæredygtigt.«
Mikael Jensen, direktør B42

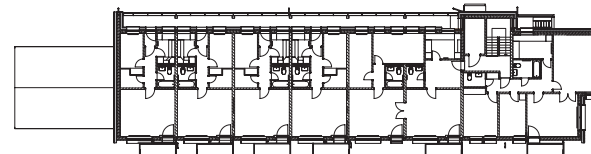
Snit

Situationsplan

Førstesalsplan før renovering

Førstesalsplan efter renovering

SITUATIONEN FØR

Ringbakken er opført i 1960'erne i gule maskinsten. Fremstillingen af stenene har været ukorrekt med hensyn til indstillingen af vakuum. Som resultat var murstenene i de senere år, især på bygningernes vestfacader, begyndt at afskalle på grund af frost.

Selvom nogle af lejlighederne havde små, indeliggende altaner, inviterede den lukkede arkitektur ikke til et socialt liv. Alt i alt fremstod bebyggelsen med et arkitektonisk trist udtryk og var efterhånden så nedslidt, at det var blevet tiltagende svært at tiltrække lejere.

Den nye bygning er placeret midt på den idylliske campus i New Hampshire på en grund, der tidligere rummede tennisbaner.

Stien, der også tidligere løb over grunden, er bevaret og er nu en vigtig forbindelse til teatret såvel som mellem de omkringliggende bygninger.

NYE RAMMER FOR DANS OG TEATER

ET TÆPPE AF GLASEREREDE TEGL BYDER INDEN FOR TIL EN NY OG VELFUNDERENDE BYGNING OPFØRT FOR GOEL CENTER FOR THEATER AND DANCE I NEW HAMPSHIRE.

Siden Tod Williams Billie Tsien Architects | Partners (TWBTA) for omkring 10 år siden stiftede bekendtskab med Petersen Tegl, har New York tegnestuen opført fire bygninger i USA med de danske sten: Kollegieboliger på Haverford College Campus, Pennsylvania, Andlinger Center på Princeton University, New Jersey, Hood Museum of Art på Dartmouth College i Hanover, New Hampshire og Goel Center for Theater and Dance ved Phillips Exeter Academy i Exeter, New Hampshire fra 2018. Sidstnævnte er en af de ældste kostskoler af sin art i USA og anerkendt for sit høje uddannelsesniveau og toppræsterende idrætshold. Dog bestod skolens teaterbygning indtil fornylig nærmest blot af et lille metalskur. Nu har The Goel Center omsider fået et bygningskompleks, der kan bringe undervisningen i drama op på niveau med resten af skolens udbud.

Den nye, kvadratiske bygning på 5200 m² rummer en teatersal med en hovedscene, et black box-teater, adskillige øve- og danselokaler foruden en lang række hjælpefunktioner. Det

var en underforstået udfordring, at nybygningen skulle leve op til en prestigefyldt bygning i nærheden, nemlig Phillips Exeter Academy Library fra 1971, der er et af den amerikanske, modernistiske arkitekt Louis Kahns mesterværker. Den ikoniske bygning fik da også betydning for udformningen af den nye bygning, idet TWBTA valgte dels at lade sig inspirere af Kahns bibliotek, dels at distancere sig fra det.

Hvor Louis Kahn-bygningen mangler en klart artikuleret indgang, valgte TWBTA at give deres bygning et markant indgangsparti, der kombinerer glas med en skærm af kraftigt røde og orangefarvede, glaserede teglsten. Interiøret i Goel-bygningen står i modsætning til Kahn-bygningens, idet sidstnævnte er gennemført symmetrisk, hvorimod den nye bygning er udformet næsten uden indre symmetrier. I stedet er der anlagt et netværk af gange, trapper og rum, der uregelmæssigt, men yderst funktionelt er forbundet inden for den kvadratiske plan.

Facadebeklædningen er til gengæld et element, der går direkte i dialog med Kahns bibliotek. Kahn var berømt for sin begejstring for mursten. Han har ovenikøbet selv, i hvert fald i spøg, foregivet at tale med dem og stille dem spørgsmålet: "Hvad vil I, mursten?" Da Kahn skabte biblioteket, fortalte murstenene ham, at de gerne ville være en enkel mur, og Tsien og Williams har tilsyneladende fået en lignende besked. Sarah Ream, som har undervist i dans og teater på Phillips Exeter i mange år, var aktivt involveret i Goel-projektet fra dets begyndelse. Første gang hun mødte arkitekterne, præsenterede de hende og de andre repræsentanter fra skolen for et enkelt slide: »Det var en brækket geode,« erindrer Ream, »en sten, der har en grov, ujævn yderside, men et glitrende indre.« Den skarpe kontrast mellem et naturligt, rustikt ydre og et strålende og aktivt indre, var udgangspunktet for det arkitektoniske koncept. Uregelmæssige, hårdtbrændte mursten ville tilføre præcis den form for rå enkelhed, som ar-

Blandt de mange murede bygninger på Exeter Academy Campus, er det naboliggende kollegium, Wentworth Hall i georgiansk arkitektur og røde mursten. I samarbejde med bygherren valgte TWBTA Architects en håndlavet mursten i flere grå nuancer til Goel Center for Theater and Dance.

< Det tilbagetrukne indgangsparti udgør et særdeles markant, grafisk billede: Et stort glasparti med et foranstående murparti beklædt med glaserede sten i mangfoldige røde nuancer. Stenenes rundede og kantede faconer henleder tankerne på tæppet i et teater, som trækkes til side, når forestillingen skal begynde.

Goel Center for Theater and Dance, New Hampshire, USA

Bygherre: Phillips Exeter Academy

Arkitekt: Tod Williams Billie Tsien Architects | Partners

Entreprenør: Daniel O'Connell's Sons

Ingeniør: Severud Associates

Opført: 2018

Sten: K92, specialsten i samme ler

Sten, indgangsparti: Fem forskellige formater glaserede formsten

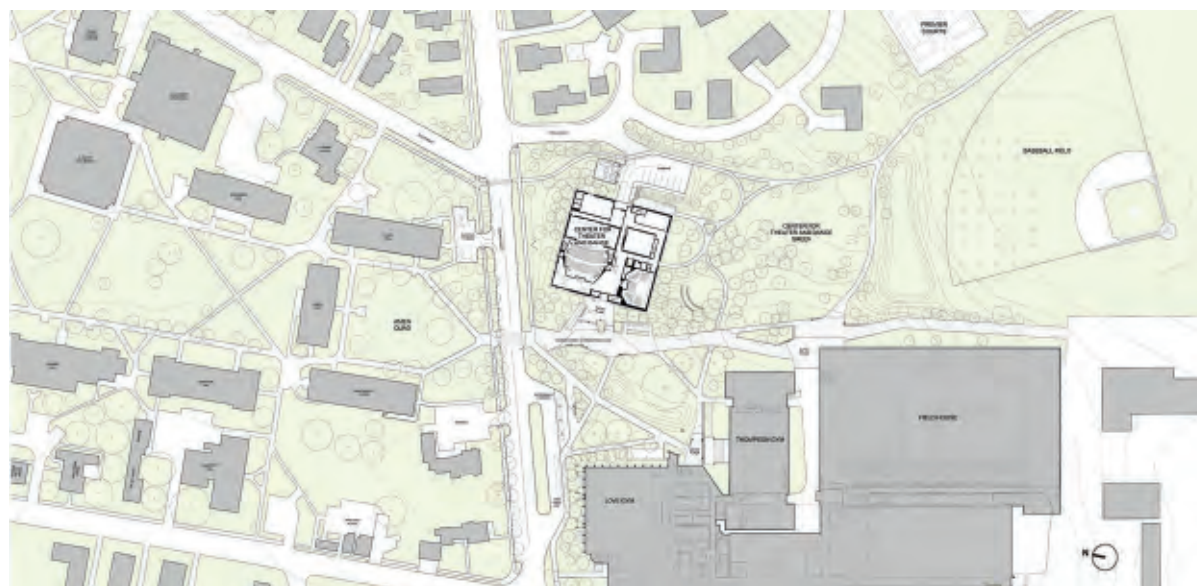
Tekst: Ian Volner, arkitekturskribent

Fotos: Michael Moran, Tom Eckerle

< I strejflys træder den rustikke, murede flade tydeligt frem. Det perforerede murværk bidrager til det taktile udtryk og skaber samtidig et filtreret lys i de bagvedliggende rum.

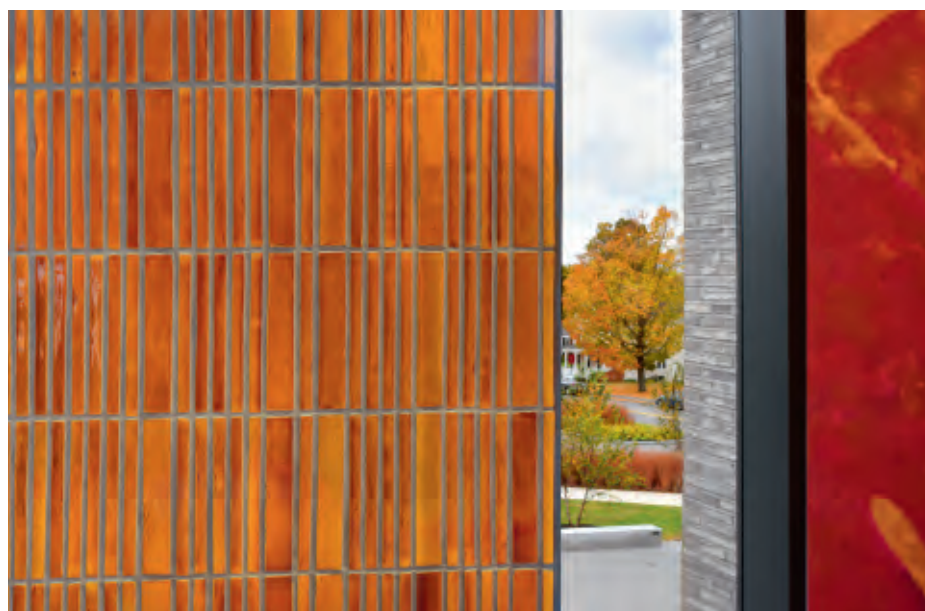
Den helt enkle, kvadratiske bygning på 5200 m² rummer blandt andet en stor og en mindre teatersal, en intimszene, øve- og undervisningslokaler, kontorer samt en række tekniske og administrative funktioner.

Situationsplan, Phillips Exeter Academy Campus. Ikke langt fra det nye Goel Center for Theater and Dance ligger det ligeledes kvadratiske Phillips Exeter Academy Library fra 1971, tegnet af Louis Kahn.

Lederen af afdelingen for specialsten Erich Mick og hans team fremstillede i alt 1.700 glaserede sten til Goal Center for Theater and Dance.

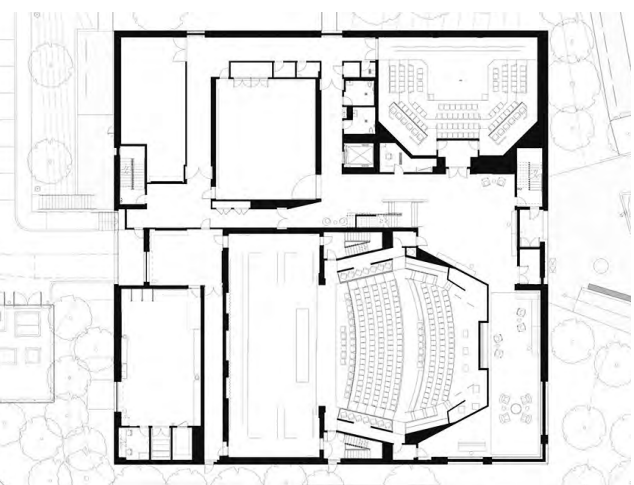
Til teaterbygningens indgangsparti fremstillede Petersen Tegl i alt fem forskellige, buede og rektangulære formsten, hvor den største måler 489 x 511 mm. Stenene blev efterfølgende glaseret på teglværket i tre forskellige farver, rød, orange og karamel. Det var afgørende, at glasuren blev påført i den helt rigtige tykkelse for at opnå den ønskede farve. At stenene er håndlavede og derfor rustikke i overfladen betyder, at farvepigmenterne fordeler sig lidt uensartet, og at den færdigbrændte overflade fremstår flammert – og meget flot.

kitekter og bygherre eftersøgte, og som Kahn havde brugt 50 år tidligere.

Williams og Tsien gik derfor til Petersen Tegl, hvor de valgte en håndlavet Kolumba, der indeholder adskillige grålige farver og på én gang er afdæmpet og markant. Stenens karakteristiske ydre fremkommer i kraft af den lerslam, der hældes ned over lerklumpen i træformen. Slammet efterlades partielt på stenen efter brænding og resulterer i den lyse, flammede overflade. Facadens grålige nuancer står i skarp og spektakulær kontrast

til indgangspartiets glaserede sten, der ligeledes er håndlavede, men her i rundede og kantede faconer. De glaserede sten glitrer i rødt og guld, selv på en overskyet dag, og deres bølgede overflade henleder tankerne på tæppet i et teater, som let trækkes til side, så forestillingen kan begynde...

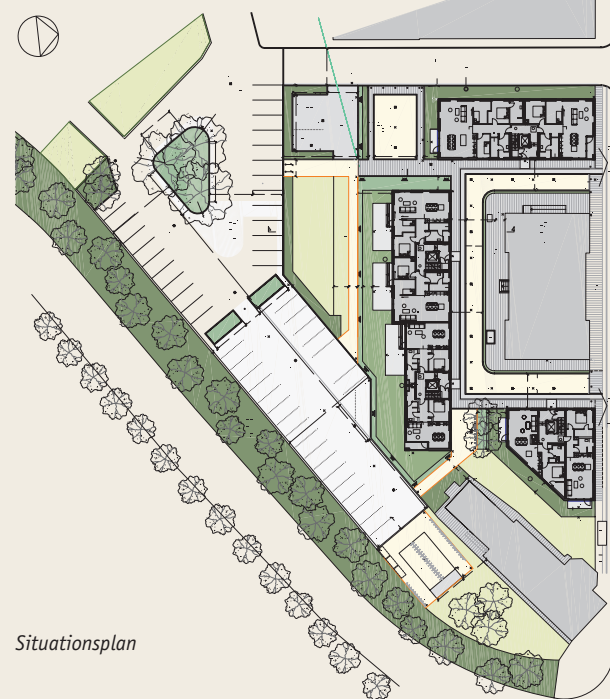
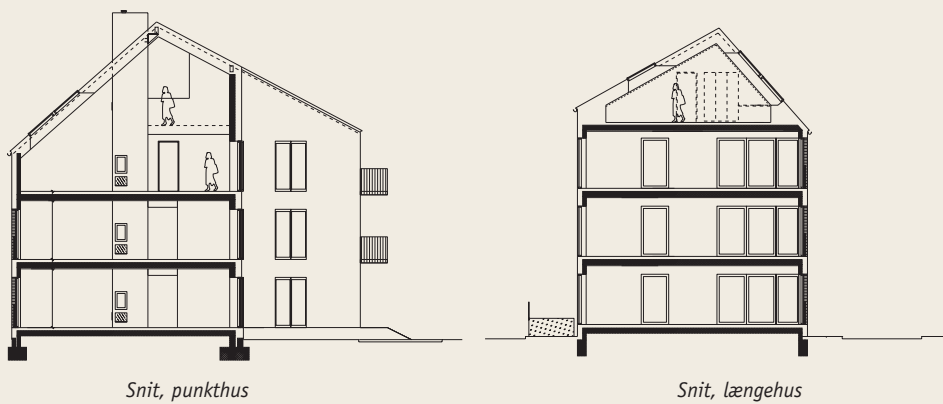
Fra førstesalens balkon er der kik ned i hallen. De orange vægmalerier, skabt af Liora Manne, spiller sammen med de glaserede sten i indgangspartiet.

Stueplan

Snit

NYE HUSE I HAVNEN

ENKEL ARKITEKTUR, ÆRLIGE MATERIALER OG GENNEMBEARBEJDEDE DETALJER VAR KODEORDENE, DA EN NY LEJEBOLIGBEBYGGELSE BLEV UDFORMET I ET FØLSOMT OMRÅDE I KØBENHAVN.

Det var en udfordrende opgave, PLH Arkitekter påtog sig, da de valgte at tegne de nye beboelsejendomme på Indiakaj i det tidligere Frihavnen i Københavns Havn. Grunden, kaldet Tulipangrunden, hvor ejendommene skulle opføres, grænser op til det fredede citadel, Kastellet, anlagt i 1624 af kong Christian IV og er i dag et af Nordeuropas bedst bevarede fæstningsanlæg. Grunden omkranser på tre sider det legendariske, historiske Asia House, opført i 1898 som hovedsæde for Østasiatisk Kompagni. Tyve meter fra denne bygning lagde kompagniets skibe til med deres last, bl.a teaktræ, fra Fjernøsten. Frihavnen, der åbnede som frihandelsområde i København i 1894, rummer foruden Asia House en lang række andre spændende 1900-tals bygninger opført til told, industri og lager. Frihavnen indgår i dag som en ny bydel i København, men området nyder stor bevågenhed i kraft af sin arkitektur, historie og nærhed til Kastellet.

Projektets placering i frihavnsområdet og som nabo til det historiske kastel inspirerede PLH til at udføre et klassisk projekt, der tilpasser sig omgivelserne. I 2016 kunne bygge-

riet gå i gang. I efteråret 2017 kunne Walls A/S påbegynde markedsføringen, hvorefter de første lejere flyttede ind.

PLH Arkitekters svar på opgaven er respektfuld over for omgivelserne. Bebyggelsen indordner sig områdets retvinklede byplan og er organiseret som to længehuse og et punkthus, hvis placering sikrer lange, uhindrede kikk til både havnebasin og Kastellet. Bygningerne grupperer sig tæt rundt om Asia House, men grundet deres afdæmpede og enkle udtryk overdøver de det ikke. De nye bygningsvolumener har knappe profiler og er uden tagudhæng. Kombinationen af enkel arkitektur, ærlige materialer og en række fine, bygningsmæssige detaljer har tværtimod resulteret i en bebyggelse, der opleves som forbilledligt indpasset.

»Vi valgte at gøre gavlen, der er karakteristisk for pakhuse i Frihavnen, til bebyggelsens bærende motiv. Gavlene i vores huse er dog asymmetrisk udformet for at tilføre et moderne udtryk. Bygningerne i havnen er fortrinsvis i røde sten, så det var oplagt at vælge en rød sten med et stort farvespil, der fanger nuancerne i de omgivende facader.

Situationsplan

Artiklen fortsætter >

Bebyggelsen er udformet som to længehuse og et punkthus, alle med asymmetriske gavle, der tilpasser sig nabobygningernes skala og bibringer et moderne udtryk.

De tre nye bygninger, hvoraf de to vender ud mod Indiakaj, har facader i røde sten i lighed med de historiske huse i Frihavnen – heriblandt Asia House, der blev opført som hovedsæde for Østasiatisk Kompagni i 1898.

Områdets historiske huse er udsmykket med murede dekorationer, som PLH Arkitekter i den nye bebyggelse har fortolket på en moderne og alligevel klassisk måde, blandt andet som partier af skråtstillede sten mellem vinduesåbningerne.

De nye bygninger har knappe profiler med tage uden udhæng. Der er konsekvent valgt naturlige materialer i den ny bebyggelse: murede facader, tagbelægning af skifer og vindues- og dørpartier af eg.

Stenen indeholder desuden lysgule og mørkegrå strejf, der genfindes i vindues- og dørpartierne af eg og i tage og sålbænke af skifer,« fortæller sagsarkitekt Eline Leisner fra PLH Arkitekter.

»De enkle bygninger gjorde det oplagt at gennemarbejde en række detaljer, som er gentaget i alle tre huse. Eksempelvis veksler vinduespartierne fra at være dybtliggende til at ligge i plan. Både Asia House og pakhuse er udsmykket med murede dekorationer, som vi har fortolket på en moderne, men alligevel klassisk måde i form af mønstermurværk udført som felter af skråtstillede sten mellem flere vinduespartier. Havnebygninger er udtrykfulde og djærve, hvilket vi også har søgt at overføre. Eksempelvis ved at anvende synlige tagrender og en almindelig mørtelfuge uden indfarvning.«

De store kvaliteter i bebyggelsens ydre afspejles på fornem vis i de 23 boliger, hvor de øverste er i to plan og åbne til kip. De rummelige boliger er gennemlyste, hvidmalede og med egetræsgulve. Og alle forsynet med store altaner, hvorfra der er en flot udsigt til enten havn eller by.

Boliger på Indiakaj, 23 lejligheder, København

Bygherre: Walls A/S

Arkitekt: PLH Arkitekter A/S

Totalentreprenør: Myhlenberg Byg A/S

Ingeniør: Lars Kragh Consult APS, Alecia A/S

Landskabsarkitekt: Birgitte Fink

Bygherrerådgiver: Nordkranen

Opført: 2017

Sten: D48 DNF, div. formsten i samme ler

Tekst: Ida Præstegaard, cand.arch.

Fotos: Anders Sune Berg

Indiakaj-bygningerne grænser op til det fredede citadel, Kastellet, anlagt i 1624 som fæstningsanlæg af kong Christian IV.

PETERSEN

KONSULENTER-PETERSEN TEGL

DANMARK ØST
CHRISTIAN TEITUR HARRIS
T: +45 2463 9235
E: CTH@PETERSEN-TEGL.DK

DANMARK VEST OG FYN
TORBEN SCHMIDT
T: +45 2028 4355
E: TSC@PETERSEN-TEGL.DK

EXPORT MANAGER
STIG H. SØRENSEN
T: +45 4014 1236
E: SHS@PETERSEN-TEGL.DK

NORGE
MUR DIREKTE AS
SIMEN BØE
T: +47 2339 2010
E: POST@MURDIREKTE.NO

SVERIGE
TEGELMÄSTER AB
MARTIN PERSSON
T: +46 40 542 200
E: INFO@TEGELMASTER.SE

**TYSKLAND
NIEDERSACHSEN, BREMEN OG HAMBORG**
ERIC SCHMIDT-BANDUR
T: +49 174 3800 667
E: ESB@PETERSEN-TEGL.DK

SLESVIG-HOLSTEN
JUTTA ENGLER
T: +49 171 756 19 43
E: ENGLER@PETERSEN-TEGL.DK

TYSKLAND ØST
HARTMUT REIMANN
T: +49 170 5565 792
E: HARTMUTREIMANN@HOTMAIL.DE

**TYSKLAND SYD/NRW
SCHWEIZ TYSKTALENDE DEL
ØSTRIG**
BACKSTEIN-KONTOR GMBH
T: +49 221 888785-0
F: +49 221 888785-10
E: INFO@BACKSTEIN-KONTOR.DE

BENELUX
PETERSEN BENELUX
HOLLAND, BELGIEN, LUXEMBOURG
BJÖRN LUCASSEN
T: +31 (0) 652362168
E: BLU@PETERSEN-TEGL.DK

HOLLAND
LINEKE LUCASSEN
T: +31 (0) 622529266
E: LLU@PETERSEN-TEGL.DK

TOM LUCASSEN
T: +31 (0) 646236445
E: TLU@PETERSEN-TEGL.DK

STORBRITANNIEN
STIG H. SØRENSEN
T: +45 4014 1236
E: SHS@PETERSEN-TEGL.DK

EUROPEAN BUILDING MATERIALS LIMITED
T: +44 0203 805 0920
E: ENQUIRIES@EBMSUPPLIES.COM

POLEN
CENTRUM KLINKIERU SCHÜTZ
T: +48 58 56 37 201
E: BIURO@CENTRUM-KLINKIERU.PL

DEN RUSSISKE FØDERATION
INGRID KATHRIN GROKE
T: +45 2047 9540
E: IKG@PETERSEN-TEGL.DK

ARCHITILE LLC
T: +7 495 989 4317
E: INFO@ARCHI-TILE.RU

ØSTEUROPA (EKSKL. POLEN), ITALIEN
INGRID KATHRIN GROKE
T: +45 2047 9540
E: IKG@PETERSEN-TEGL.DK

AUSTRALIEN OG NEW ZEALAND
ROBERTSON'S BUILDING PRODUCTS PTY LTD
T: +61 3 8199-9599
E: PETER@ROBERTSONS.CO

INDIEN
ATLAS DEVELOPMENTS INDIA
T: +919818932863
E: ISHANVIR@ATLASDEVELOPMENTS.NL

SYDAMERIKA
INGRID KATHRIN GROKE
T: +45 2047 9540
E: IKG@PETERSEN-TEGL.DK

TEKNIK OG OVERLIGGERE

STEEN SPANG HANSEN
T: +45 2142 7962
E: SSH@PETERSEN-TEGL.DK

UDGIVER

PETERSEN TEGL A/S
NYBØLNORVEJ 14
DK-6310 BROAGER
T: +45 7444 1236
E: INFO@PETERSEN-TEGL.DK
WWW.PETERSEN-TEGL.DK

REDAKTION
IDA PRÆSTEGAARD, CAND.ARCH.
E: IPR@PETERSEN-TEGL.DK

ANNETTE PETERSEN, ARKITEKT MAA
E: AP@PETERSEN-TEGL.DK

LAYOUT
ZANGENBERG DESIGN

TRYK
STRANDBYGAARD

REPRO
EHRHORN HUMMERSTON

OPLAG
104.000

